

עורך „העולם הזה“ מאשיך בדיווחו על פגישותיו עם אנשי

הצמרת המדינית והרוחנית של מצריים, בביקורו השלישי שם

התדרושנים

היה לעצרו. אייפאשר היה גם לשטע את דבריו בשאלה או בהערה. פשוט לא היתה אף הפסקת-נשימה. הוא נסחף בלהט דיבורו. רק מפעם לפעם הצלחתי להציג שאלה — ואז קלח הרהרעיונות בכיוון חדש, באותו שטף. משום-ימה הזכיר לי האיש את מארטין בוכר בשנותיו האחרונות. גם הוא, כמו בוכר, העניק לי את ההרגשה שהוא רואה, מבעד לדברים הקטנים והחולפים, את הפשטות הטילאית של הדברים החשובים באמת, ושהוא מסוגל לדבר עליהם, ולגלותם לזות, באותה פשטות עיואית עצמה.

אותם 7000 שנים של חוכמה מצרית דיברו מגרוננו, ומדי פעם הבזיק בי הרעיון: אילו יכלו שלושה וחצי מיליון הישראלים לשמוע זאת מפיו באונוניהם!

הפחד והתיקוה

ב אחד הרגעים של השיחה לא יכולתי להתאפק והתפרצתי: „מדוע אינך רושם את הדברים? בדיוק כך, מילה במילה! הייתי רוצה לקחת אותם עימי ול- פרסמם, כדי שכל ישראלי יקרא אותם! אלהיכם הייך חיוך שובב ואמר: „אחרי שאמרתי משהו, איני מסוגל לרשום אותו. ברגע שאמרתי, זה נשר כח מליבי. לכן אני נמנע תמיד מלספר את הסיפורים שאני עומד לכתוב אותם. כששואלים אותי על סיפור שאני מתכוון לכתוב, חלילה לי להתפתות ולספר. כי מאור תו רגע שוב איני מסוגל לכתוב את הסיפור.“

זאת

אורי אבנרי

„לכן, אני אדבר, אם תרצה, תוכל לרשום אחר-כך את הדברים, ותנסה להיות גאמן למה שאמרתי.“ כך עשיתי. לא העזתי להקליט את הדברים ברשם-קול הקטן שלי, מחשש פן יעצור הדבר את שטף הדיבור. הקלסתי את תמצית הדברים ברגע שיצאתי מחדרו.

כה אמר תופיק אליהכים:

בכל מצב יש דרך טובה ודרך רעה. אפשר לראות את האפשרויות הטובות, ואפשר לראות את האפשרויות הרעות.

אפשר לפעול מתוך תיקוה, ואפשר לפעול מתוך פחד. אתם, הישראלים, פועלים מתוך פחד.

אפשר להבין את הפחד שלכם, בהחלט. צריכים להי בין אותו. אבל הרבה יותר טוב לעלות על דרך התיקוה. הנה, עניני המדינה הפלסטינית — מדוע לראות דווקא את הסכנה שבה? מדוע לא לראות את התיקוה הגדולה הגלומה בה?

מדוע לא תעלו על דעתכם שתהיה זאת מדינה שוחרת-שלום: מדוע לא תחשבו שהפלסטינים ירצו או לבנות את עצמם, לשקם את עצמם, להגיע לחיים יותר טובים ויותר מאושרים?

ז'אן-פול סארטר אמר לאי-זמן: היינו בעד ישראל, מפני שרצינו שליהודים יהיה בית. עכשיו מתנגדים הישראליים לכך שהיה בית לעם אחר, לעם הפלסטיני. מדינה פלסטינית תהיה שכנה טובה לישראל. במקום לראות את האפשרויות השחורות, אנא ראו-נא את האפשרויות הטובות!

הפוליטיקאים אינם תופסים לעולם את האפשרויות הטובות. זהו האסון. לכן זהו תפי קידם של הסופרים והאינטלקטואלים, לצייר את התיקוה ולהלהיב את הדמויון, לתאר את הדברים שהפוליטיקאים אינם מסוגלים להבין.

— הדת היא תורת הקידמה. כל הנביאים הגדו- לים רצו להביא קידמה לאנושות. כל הנביאים הגדולים היו אנשיקידמה: אברהם, משה, שלמה.

אך יש אנשים שהדת היא מיקצועם, הרוצים לעשות עסקים בעזרת הדת. אלה משתדלים לעצור, לשמור על הקיים. להקפיא את הדברים. למנוע את הקידמה.

כזה הוא חומייני. הוא מפחיד. זוהי קנאות דתית אינמה.

אין זה יכול לקרות במצריים. זהו ההבדל בין הסוגים והשיעים. בשיעה ישנה הדיקטטורה של האיית-אללה. אין אדם איית-אללה אינו יכול לטעות. אצלנו, הסוגים, אין אדם שאינו יכול לטעות. אפילו מוחמד עצמו, כבן-אדם, יכול היה לטעות. אנו מודים בכך שטעה. רק כאשר היה נתון להשראה אלוהית ישירה, כאשר קיבל את התורה מהמלאך

ריים, מחבר-רומנים, מחזאי והוגה-דעות*, ישב בקומה השישית של בניין אל-אהראם. בקומה זו יושבים כמה מגדולי אנשי-הרוח של מצריים — מוחמד סיד-אחמד השמאלני, נגיב מחפוז, תופיק אליהכים, וכמה אחרים. בימים שהמישטר של גמאל עבד-אל-נאצר ראה בעין רעה את פעילותם, הוא היגלה אותם לקומה זו, גלות נעימה ויעילה. גם בוטרוס בוטרוס-ראלי עדיין בעל חדר בקומה זו. הם יושבים שם, נפגשים בכל יום חמישי לשיחת-רעים, גם כשאינם תורמים אף מילה אחת לעיתון שהוא מארחם.

אך אתה מסביר את ההבדל בין המנטליות המצרית והמנטליות הישראלית? — שאל אותי אחד מה סופרים הנודעים של מצריים.

חזרתי על תיאוריה החביבה עלי, שהלכה וצמחה בלבי במשך השבועות שביליתי במצריים:

„אתם עם בן 7000 שנה. במשך כל הזמן הזה אתם יושבים במקום אחד. מישפחה אחת יושבת מזה 300 דור-רות באותו הכפר על גדת הנילוס. פולשים באו והלכו, שילטון קם והתחלף, ומצריים נשארה כמו שהיתה, ספגה את הכל ולא השתנתה.“

לפני הכניסה לקבר „ג'רופי“ 300 דורות במקום אחד

האיש יושב מאחרי שולחן-הכתיבה הגדול דמה לצייר צרפתי בסוף המאה שעברה. גבר קטן, זקן, שופע חיוך גיית. כומתה שחורה, עיניים חומות, שפם לבן גדול. פנים מלאות הבעה.

שולחן-הכתיבה היה ריק להלוטין ומבהיק. האיש כאילו ישב על ראי, ובמשך השיחה בת השעתיים ראיתי אותו בדמות כפולה — האיש מעל לשולחן והשתקפותו במהור פך על לוח השולחן.

הוא דיבר צרפתית, תחילה לחש, ורק כאשר החל מתלהב, גבר קולו. לא קל היה לעקוב אחריו. בתום השיחה, כאשר קמתי ללכת, שאלתיו לגילן. בעליצות של שד ביקש: „אנא, נחש!“

אמרתי: „שבעים!“ (בצרפתית: ששים ועשר).

הוא שמע רק את ה„ששים“, והור מרוב הנאה. „בתעור דות שלי רשום שאני בן 77, אבל בימי היה מקובל להי- ציא תעודות רק זמן-מה אחרי הלידה. איני יודע מהו גילי המדוייק, ידידי חגגו עכשיו את יום-הולדתי ה-80. מה יש? כשאגיע לגיל 80 גם לפי התעודות, אחגוג את יום-הולדת ה-80 עוד פעם.“

לא יכולתי אף לנחש כי לפני שלושה חודשים בלבד נפטר בנו, בן 30, שהיה מלחין ידוע, אחרי מחלת-לבד ממושכת. סמוך לאותו זמן נפטרה גם אשתו. הדבר נודע לי רק לאחר מכן. שום דבר לא גילה, בעת השיחה הארוך כה, שזה עתה עבר האיש משבר כפול כה נורא. הוא עמד בו בגבורה.

הוא דיבר בשטף, כשהחל מדבר על נושא, אייפאשר

* אחד מספריו, יומנו של תובע בכפר מצרי, הופיע גם בעברית.

„לכן יש לכם ביטחון עצמי עצום. יש לכם סבלנות שאין לה גבול. אינכם מעלים על דעתכם שיבוזה לקרות שואה.“

„ואילו הישראלים — הם ההיפך הגמור. אנחנו האומה החדשה ביותר בעולם. אנחנו קיימים, כמדינה, רק שלו- שים שנה. היישוב היהודי החדש נולד בארץ לפני פחות ממאה שנה. לפני כן היו היהודים נעים ונדיים ברחבי העולם, נרדפים ומדוכאים. במאה הזאת הם ראו את השואה הנוראה מכל.“

„לכן יש לנו כמיוה לביטחון, שאינה יודעת שובע. הביטחון הגמור, המוחלט, הסופי, שאין כדוגמתו לשום עם בעולם, הוא משאת-נפשנו. אין לנו סבלנות לשום דבר. אנחנו עצבניים. אנחנו דינאמיים. איננו יכולים לדרוך במקום. אין לנו מנוחה.“

אותו סופר — חוסיין פאויז — ניענה בראשו. „כן“, אמר, „זה מתאים בדיוק למחשבותי.“

בגלל פארוק

כאשר דיברתי עם גדולי הסופרים של מצריים, וגם בשיחות עם עורכייעיתונים ואנשים פשוטים, היתה לי הא פעם ההרגשה: הנה מרבית אלו החוכמה המצטברת של 300 דור-רות. זהו הניסיון של עם עתיק מאד וחכם מאד. שום ישראלי לא יאמר דברים כאלה. ואולי — מי יודע — שום ישראלי גם אינו מסוגל להבין דברים כאלה.

תופיק אליהכים, אחד מגדולי הסופרים של מצרי